

the public and private sectors, legal framework partnership. It is determined that in the next century formed the legal and economic forms of relationships and clear customs with certain features that later become the main principle for projects of public-private partnerships. Exposed the state influence on the development of public-private partnerships. It is found that transparent government policy has allowed developing partnership relations between public authorities and private investors and reflected on increasing private investment in projects.

Key words: public-private partnership, the public sector, private sector, forms of public-private partnership.

УДК 330.341.1:332.1(477.7)

Полякова Ю. В.

Львівська комерційна академія

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню інноваційного потенціалу приморських регіонів України. Проведено оцінку результативності інноваційної діяльності та виявлено існуючі проблеми в інноваційній сфері. Запропоновано комплекс заходів щодо зміцнення інноваційного потенціалу приморських регіонів та ефективності його використання.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційна продукція, технології, приморські регіони.

Постановка проблеми. Активізація інноваційної діяльності на сьогодні виступає цілком адекватною відповіддю на виклики, пов'язані із необхідністю утримання та посилення конкурентоспроможності суб'єктів усіх рівнів у глобалізованому світі. Пасивна та запізнена реакція знижує шанси на успішну адаптацію до нових умов та спричиняє негативні соціально-економічні наслідки. Регіональний рівень починає відігравати важливу роль у процесі створення та використання нових знань. Інноваційна діяльність у регіоні залежить від низки чинників, основним з яких є рівень розвитку та ефективного використання інноваційного потенціалу. Враховуючи стратегічне значення приморських регіонів для розвитку країни, яке полягає у провідній ролі в зовнішній торгівлі, транспортно-логістичному сполученні, використанні морських ресурсів, перспективах розвитку енергетичного сектору, туристичній діяльності і рекреації, актуальності набуває ефективне використання їх інноваційного потенціалу в умовах глобалізації та подолання кризових явищ в економіці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку України, зокрема розробка заходів стимулювання інноваційної активності, використання інноваційного потенціалу, інституційного та інфраструктурного забезпечення інноваційних процесів, прискорення інноваційного розвитку на засадах євроінтеграції знаходять відображення у працях таких вітчизняних учених, як О. Амоша, Л. Антонюк, Ю. Бажал, В. Денисюк, Д. Лук'яненко, Б. Маліцький, А. Мокій, А. Поручник, В. Савчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах посилюється інтерес до процесів регіоналізації, оскільки чим вищим є рівень глобалізації, тим потужнішими стають її найдрібніші учасники [6, с. 18]. Регіональні інноваційні системи розглядаються як важливий інструмент економічної та інноваційної політики через виняткову значущість просторової близькості та наявності сприятливих інституційних структур на мезорівні для інноваційної діяль-

ності [6, с. 14]. Під інноваційним потенціалом регіону розуміють сукупність різних видів ресурсів, зокрема матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та ін., необхідних для інноваційної діяльності. Інноваційний потенціал також відображає спроможність і готовність здійснювати ефективну інноваційну діяльність [4, с. 42]. Окрім ресурсного підходу, до визначення сутності поняття «інноваційний потенціал регіону» підходять із позицій динамічного підходу, розуміючи під цим складне поєднання наявних можливостей і потреб забезпечення реалізації бажаних альтернатив розвитку [1, с. 53]. Загалом, для реалізації інноваційного потенціалу мають значення як внутрішні фактори (наукові кадри, інноваційні підприємства, наявність наукових та освітніх закладів, інноваційна інфраструктура), так і зовнішні (фінансування, участь у спільних міжнародних наукових програмах, наявність попиту на інноваційну продукцію).

Приморські регіони України здебільшого відносять до проблемних через переважаючу аграрного виробництва та зниження обсягів виробництва, незадовільний рівень розвитку інженерної інфраструктури, складну соціально-економічну ситуацію, істотну залежність від чинника сезонності, загострення екологічних проблем тощо, тому реалізація наявного інноваційного потенціалу для них, як і для інших регіонів, виглядає досить ускладненою. У країні спостерігаються розбіжності між інноваційним потенціалом та його реальним втіленням і рівнем ефективності. Якщо на рівні регіону не стимулювати інноваційну активність, то навіть потужний інноваційний потенціал може залишитися незадіяним.

Мета статті полягає у виявленні проблем та оцінці перспектив реалізації інноваційного потенціалу приморських регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні спостерігається значний розрив у рівнях інноваційного розвитку провідних країн світу та України. Показники наукового та технологічного розвитку України значно відстають від аналогічних показників країн ЄС. Питома вага загального

обсягу витрат на наукові дослідження та розробки у ВВП України в 2013 р. становила 0,7% (у середньому по країнах ЄС – 2,01% ВВП) [5]. За цей же період серед держав – членів ЄС найвища наукоємність ВВП була відзначена у Фінляндії (3,31%), Швеції (3,3%) і Данії (3,06%).

Відзначається диспропорціями також і структура витрат на дослідження і розробки в країнах ЄС та Україні. Найбільша частка витрат на дослідження і розробки в країнах ЄС припадає на підприємницький сектор – 62,3%, на сектор вищої освіти і державний сектор – відповідно, 24,0% і 12,7%. В Україні ці показники становлять 52,6%, 6,9% і 40,4% відповідно. В економіках, де діяльність у сфері досліджень та розробок залишається на низькому рівні, переважна більшість фірм мають низьку схильність до інновацій та недостатній рівень інноваційності [3, с. 12].

Незначна кількість промислових підприємств України приділяє увагу здійсненню інноваційної діяльності, відповідно, неповною мірою усвідомлює її значущість для конкурентоспроможності виробництва, що уповільнює процеси оновлення традиційного виробництва, заміщення звичайної продукції та методів виробництва новими прогресивними видами. У 2014 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1 609 підприємств, або 16,1% загальної кількості промислових підприємств, у 2013 р. – 1 715 підприємств, або 16,8%. Загальне зниження інноваційної активності протягом останнього періоду серед інших факторів можна пояснити кризовими явищами в економіці країни на фоні військового протистояння російської агресії.

Серед приморських регіонів найбільша кількість інноваційно активних підприємств зосереджена у Запорізькій (6,7% від загального показника по Україні), Донецькій – 2,7%, Миколаївській – 4,1%, Одеській – 4,1%, Херсонській – 3,3% областях. Отже, незначна частка промислових підприємств приморських регіонів займаються інноваційною діяльністю.

Також у всіх приморських регіонах більша кількість підприємств серед інших видів інноваційної діяльності надає перевагу придбанню машин, обладнання та програмного забезпечення. У цьому аспекті занепокоєння викликає недооцінка важливості проведення власних науково-дослідницьких робіт та залучення зовнішніх передових розробок для використання у виробничих процесах із метою їх модернізації, підвищення продуктивності праці, зниження ресурсомісткості, у тому числі енергетичної.

Спостерігається асиметричність у джерелах фінансування інноваційної діяльності в Україні. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності і надалі залишаються власні кошти підприємств, частка яких у 2014 р. зросла і ста-

новила 89% загального обсягу. Нерозвинені такі форми інвестування, як венчурне, бізнес-ангели та позабюджетні фонди, що довели свою ефективність у розвиненій економіці. Відсутність бюджетного фінансування унеможливило проведення як прикладних, так і фундаментальних досліджень, що є особливо небезпечним із точки зору, що результати фундаментальних досліджень дають знання для розробки нових технологій, створюють базу для формування та розвитку нових галузей економіки.

Щодо приморських регіонів, то вони теж демонструють помітне зміщення у бік використання власних коштів під час здійснення інноваційної діяльності, але в Одеській, Донецькій та Запорізькій областях ще мало місце використання коштів місцевих бюджетів. Внутрішні інвестори проявляють інтерес до фінансування інноваційної діяльності в Миколаївській та Херсонській областях, іноземні інвестори – у Миколаївській та Херсонській, кредити були застосовані у Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях. Загалом, тенденція свідчить про невикористання приморськими регіонами повною мірою наявних фінансових ресурсів та можливостей щодо залучення потенційних інвесторів на регіональному рівні, а також диференціації джерел інвестування.

Суттєвою перешкодою для реалізації інноваційного потенціалу та досягнення результативності інноваційної діяльності може стати нестача кваліфікованих кадрів, дослідників, техніків та інженерів. Частка виконавців наукових досліджень і розробок (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) в Україні в 2014 р. у загальній кількості зайнятого населення становила 0,5% (у 2012 р. – 0,52%), у т.ч. дослідників – 0,32% (у 2012 р. – 0,34%). За даними Євростату, найвищою ця частка була у Фінляндії (3,2% і 2,28%), Данії (3,2% і 2,18%), Швейцарії (2,66% і 1,37%), Норвегії (2,56% і 1,81%) та Словенії (2,27% і 1,34%); найнижчою – у Румунії (0,46% і 0,3%), Кіпру (0,71% і 0,5%), Болгарії (0,74% і 0,52%) та Туреччині (0,74% і 0,53%) [5].

Кількість дослідників в Україні має тенденцію до зниження, зокрема з 85,2 тис. осіб у 2005 р. до 58,7 тис. осіб у 2014 р. У 2014 р. частка дослідників у Донецькій області становила 4,3% від загального показника по Україні, у Запорізькій – 2,01%, Миколаївській – 1,02%, Одеській – 3,05%, Херсонській – 0,79% областях. Водночас усі приморські регіони показують зниження аналізованих показників, як загальної кількості працівників основної діяльності, дослідників та техніків, так і їх питомої частки.

Зазначимо, що Україна демонструє високі показники, особливо щодо витрат на інформаційно-комунікаційні реформи та в системі освіти для молоді, де країна перевищує середній для ЄС

Таблиця 1
Кількість промислових підприємств за напрямками проведених інновацій за регіонами в 2014 р.

Регіон	Кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю	Частка від загального показника по Україні, %	У тому числі		
			внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення
Донецька	45	2,7	8	7	25
Запорізька	108	6,7	20	11	67
Миколаївська	67	4,1	6	4	48
Одеська	67	4,1	4	2	46
Херсонська	54	3,3	4	2	40

Джерело: складено за [5]

показник. Частка випускників науково-технічного напрямку та ринкових інновацій наближається для середнього по Європі показника. Водночас показники України щодо державних витрат на наукові дослідження та інновації, зайнятості у середньо- або високотехнологічному виробництві та високотехнологічних послугах становить половину або навіть 2/3 показника ЄС [2, с. 15]. Реалізації амбітних інноваційних стратегій може стати на заваді недостатня кількість високоосвічених науковців, якщо інноваційна політика держави та її регіонів не буде скоординована з перспективами розвитку системи освіти.

Недостатня увага на державному та регіональному рівнях приділяється створенню сприятливих умов для розповсюдження та створення інновацій, які є новими для ринку, що більше прив'язує підприємства до запровадження практики імітування науково-технічних досягнень, а не до розробки унікальної продукції на основі власних розробок. Ризик технологічного запозичення полягає в тому, що імпорту технологій забезпечує певний ріст промисловості, але не сприяє розвитку власних технологій.

Також невелика кількість підприємств приморських регіонів займалася впровадженням інновацій, що були новими для ринку, зокрема у Донецькій області шість підприємств, у Запорізькій – десять, Миколаївській – чотири, Одеській – два, Херсонській – чотири. Можна зробити висновок, що кількість підприємств, які займаються впровадженням інновацій у своїй діяльності, залежить від рівня промислового розвитку регіону. У впровадженні інноваційних видів продукції серед приморських регіонів лідером залишається Запорізька область.

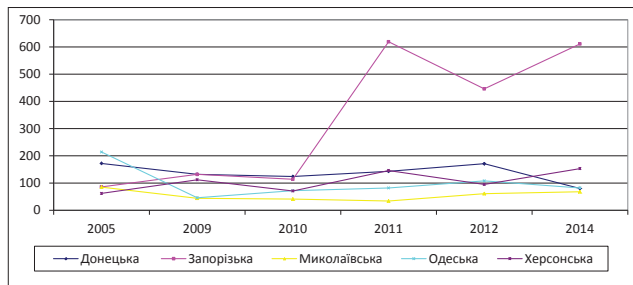

Рис. 1. Впровадження інноваційних видів продукції
Джерело: складено за [5]

Незначна кількість вітчизняних підприємств реалізує інноваційну продукцію за кордон. У 2014 р. 905 підприємств реалізували інноваційну продукцію на 25,7 млрд. грн., або 2,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Частка приморських регіонів у реалізованій інноваційній продукції становила 12,7% (Донецька – 1,7%; Запорізька – 1,7%; Миколаївська – 1,5%; Одеська – 2,4%; Херсонська – 5,4% області).

Реалізацію продукції за межі України здійснювали 295 підприємств, обсяг якої становив 7,5 млрд. грн. Майже кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції становив 7,1 млрд. грн., майже її половину (40%) 85 підприємств поставили на експорт. Значна кількість підприємств (787) реалізовувала продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг становив 18,6 млрд. грн., чверть якої (25,6%) 238 підпри-

ємств реалізували за межі України [5]. Серед приморських регіонів найбільшу частку інноваційної продукції реалізовували за кордон підприємства Запорізької (63,9%), Донецької (67,9%) областей, найменшу – Миколаївської (34,8%), Херсонської (31,8%) та Одеської (19,4%) областей.

Знижується активність вітчизняних підприємств у створенні та використанні передових технологій. У 2014 р. кількість підприємств України, які займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, становила 1 757 одиниць (у 2013 р. – 2 224 підприємства).

Протягом цього ж року передові технології створювали 106 підприємств (у 2013 р. – 176). Загальна кількість створених технологій становила 309, із них 90,3% – нові для України, 21% створювалися за державним замовленням [5]. Більше третини таких підприємств зосереджено у Києві, Харківській, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській областях. Можна побачити, що серед переліку регіонів, підприємства яких активно працюють над створенням передових технологій, практично немає приморських, окрім Донецької області.

У 2014 р. кількість підприємств, які використовували передові технології у своїй діяльності, становила 1 636 одиниць (у 2013 р. – 2 073). Найбільше таких підприємств у Харківській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Одеській, Черкаській і Закарпатській областях та у м. Київ. Лише два приморські регіони – Донецька та Одеська області – входять до лідерів із використання передових технологій у виробничих процесах.

Нами проведено дослідження результативності використання інноваційного потенціалу регіонів України (рис. 2).

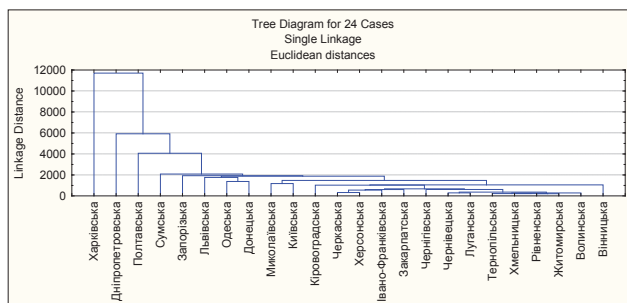

Рис. 2. Дерево-граф поєднань регіонів України за результативністю використання інноваційного потенціалу

Таблиця 2
Групи (кластери) регіонів України за результативністю інноваційної діяльності

Групи (кластери)	Регіони
Група з найвищою результативністю інноваційної діяльності	Харківська
Група з високою результативністю інноваційної діяльності	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Львівська, Одеська
Група з невисокою результативністю інноваційної діяльності	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська

Аналіз групування регіонів за результативністю інноваційної діяльності (для розрахунків були обрані основні показники інноваційної активності, такі як обсяг фінансування інноваційної діяльності; кількість виконаних науково-технічних розробок; кількість упроваджених нових технологічних процесів; обсяг реалізованої інноваційної продукції; кількість використаних передових технологій; кількість підприємств, що реалізують інноваційну продукцію) показав, що найвищий рівень серед приморських регіонів мають Донецька, Запорізька та Одеська області; Херсонська та Миколаївська області увійшли до групи з невисокою результативністю (табл. 2).

Висновки. Виходячи із результатів проведеного дослідження, необхідним є виявлення і розвиток унікальних галузей або видів економічної діяльності, що становитимуть спеціалізацію приморських регіонів у рамках національної економічної системи. Розумна спеціалізація передбачає активізацію довгострокових структурних змін в економіці регіону з орієнтацією на перспективу, тобто формування такої політики, яка дасть регіону змогу зайняти важливі ніші на глобальних ринках. Концепція розумної спеціалізації посіла центральне місце в питаннях пошуку механізмів стимулювання економічного розвитку країн ЄС. Для приморських регіонів це передусім морегосподарський комплекс та туристичне обслуговування із високим рівнем сервісу.

Важливим також вбачається запровадження системи субсидування на регіональному рівні наукових досліджень і розробок у пріоритетних сферах із одночасним збільшенням фінансування інноваційної діяльності підприємницьким сектором (наприклад, за допомогою таких заходів, як податковий кредит для малих та середніх фірм). Слід розглянути можливості надання підтримки для створення науковцями з університетів та інститутів приморських регіонів власних інноваційних підприємств, що відмежовуються від наукових установ та продовжують діяльність як самостійні суб'єкти. Такий підхід можна доповнювати й іншими заходами, зокрема у країнах ЄС використовується так зване «звільнення для цілей досліджень» – традиційно університети звільняються від сплати мита за патентування винаходів, які вони використовують у своїх власних дослідженнях.

Слід запровадити на рівні регіональної адміністрації на конкурсних засадах фінансування із місцевих джерел підготовки кадрів із переліку спеціальностей, що мають критичне значення для функціонування місцевої промисловості та науки,

наприклад, для переможців олімпіад із фундаментальних та прикладних наук.

Розвиток економіки малих міст приморських регіонів повинен відбуватися шляхом стимулювання розвитку малого та середнього підприємства, що спеціалізуються на інноваційних розробках у сферах альтернативної енергетики, охорони навколишнього середовища, розв'язанні проблем місцевого розвитку. Для цього розробити систему стимулів та пільг, зокрема у сфері банківського кредитування, знижок на сплату місцевих податків, страхування інноваційних ризиків, муніципальних гарантій.

Важливим залишається підвищення інвестиційної привабливості об'єктів на регіональному рівні шляхом запровадження супроводу інноваційно-інвестиційних проектів та надання різноманітних пільг та підтримки на місцевому рівні, а також внесення пріоритетних інноваційних проектів до Стратегії інноваційного розвитку приморських регіонів із закріпленням відповідальних. В ЄС більшість регіональних програм засновані на інноваційних проектах. Особливу увагу слід приділити вітчизняним інвесторам, оскільки іноземні будуть більш виваженими через високий рівень ризиків, пов'язаних із нестабільністю економічної та політичної ситуації в нашій країні, відсутністю стимулів для розгортання ризикового інноваційного бізнесу.

На рівні регіонів слід запровадити здійснення функцій постійного моніторингу інноваційної діяльності галузей та підприємств регіону; використання коштів місцевих бюджетів або кредитних ресурсів, виділених на інноваційні цілі; оцінювання ефективності інноваційної діяльності та реалізації пріоритетних інноваційних проектів; інформаційного забезпечення та прозорості інноваційних процесів. Мета заходу полягає в установленні зворотного зв'язку із господарськими суб'єктами, що здійснюють інноваційну діяльність, із метою оперативного реагування на проблеми, оскільки система управління інноваційною діяльністю характеризується високим ступенем бюрократизації, значними часовими лагами між виробленням і прийняттям рішень, низьким рівнем вертикальної та горизонтальної інтеграції.

Активізація інноваційної діяльності залишається пріоритетним напрямом соціального та економічного розвитку приморських регіонів, підвищення рівня конкурентоспроможності, якості життя населення та засобом розв'язання існуючих проблем. Успішна реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню інноваційного потенціалу приморських регіонів та його ефективному використанню.

Список літератури:

1. Грицаєнко М.І. Стійкість та склад інноваційного потенціалу регіону / М.І. Грицаєнко // Економіка розвитку. – 2013. – № 4. – С. 52–57.
2. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України: ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС та Україні. Том 1. – К. : Фенікс, 2011. – 214 с.
3. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України: пропозиції для політичних заходів. – К. : Фенікс, 2011. – Том 3. – 76 с.
4. Карпенко А.В. Формування інноваційного потенціалу регіону / А.В. Карпенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць ; ПДТУ. – Маріуполь, 2012. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 42–46.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник. – К. : Держстат України, 2015. – 314 с.
6. Регіональні інноваційні системи: досвід розвинених країн і перспективи його використання в Україні : [навчально-методичний посібник] / Т.І. Євтухова [та ін.]. – К. : Укртехінформ, 2013. – 325 с.

Полякова Ю. В.

Львовская коммерческая академия

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРИМОРСКИХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Резюме

Статья посвящена исследованию инновационного потенциала приморских регионов Украины. Проведена оценка результативности инновационной деятельности и выявлены существующие проблемы в инновационной сфере. Предложен комплекс мероприятий по укреплению инновационного потенциала приморских регионов и эффективности его использования.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационный потенциал, инновационная продукция, технологии, приморские регионы.

Poliakova Y. V.

Lviv Academy of Commerce

PROBLEMS AND PROSPECTS OF REALIZATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF MARITIME REGIONS IN UKRAINE

Summary

The article investigates the innovative potential of maritime regions of Ukraine. The effectiveness of the innovative activity is evaluated and the problems existing in the innovative sphere are identified. A range of measures to strengthen the innovative potential of the maritime regions and the effectiveness of its use is proposed.

Key words: innovation, innovative activity, innovative potential, innovative practice, technology, maritime regions.